

*Səyyad
və Sədət*

USTADNAMƏ

Köhnə Şamaxının seyrin elədim,
Əl dəyməmiş təzə bağlar qalıbdı.
Elə köçüb gedib ulusu, eli,
İşlənmemiş ağ otaqlar qalıbdı.

Fələk, şad könlümdən alma həvəsi,
Ayırma yarımından, tutaram yası.
Necə oldu bu seyvanın yiyəsi?
Dərd-qəmi var, tamam ağlar qalıbdı.

Xəstə Qasım idim, şahə deyili,
Çərx-fələk, səndən mənəm gileyli.
Elə köçüb gedib bivəfa Leyli,
Bircə Məcnun, bir də dağlar qalıbdı.

Ustadlar ustadnaməni bir deməzlər, iki deyərlər, biz də deyək, iki olsun.

Sən ki, ovçusu deyilsən,
Marınan işin nədi?
Qeyrət çəkən deyilsən,
Arınan işin nədi?
Baş alıb səfaya getmə
Dostun bağına,
Əl vurma budağına,
Narınan işin nədi?

Dəymə kimsə könlünə,
Çünki hörə bilməzsən.
Bir məclisdə qəlbin çıxar,
Orda dura bilməzsən.
Mərd ustadların yanında
Cavab verə bilməzsən.

Miskin ol, alçaqdan yeri,
Varınan işin nədi?

Ey yazıq salmaslı Ərtün,
Yazılanlar gələr başa.
Qaynar eşqin badasınnan
İçdim, gəldim coşa,
Sən sınımamış gücünü,
Yapışma ağır daşa.
Sənin ki, gücün yoxdu,
Zorunan işin nədi?

Ustadlar ustadnaməni iki deməzlər, üç deyərlər, biz də deyək üç olsun.

Açma mətəni naşı tüccara,
Qiyətini bilib, xiridar olmaz.
Bəddöyün qocası olsa da arıx,
Sürsən mənzil kəsər, kəmhünər olmaz.

Qışın firqətindən dağlar qaralı,
Üç hərfdir yerin, göyün qaralı,
Misə qalay vursan axır qaralı,
Nə lələ bənzəməz, nə gövhər olmaz.

Hüseynəm, sinəmdə haqqın baratı,
Yaxşı iyidin olar sözü, söhbəti,
İyidin olmasa binadan zatı,
Tanınıb, heç yerdə aşikar olmaz.

Sizə hardan xəbər verim, Herat şəhərindən. Herat şəhərində kimdən, Hidayət xocadan. Hidayət xoca varı, dövləti ilə hər yanda məşhur olan bir tacir idi. Ancaq günü keçmişdisə də, evladı yox idi. Həmişə evlad həsrəti ilə qəm çəkirdi. Bir gün bir dərviş bunun qapısına gəlib, qəsidə oxumağa başladı. Hidayətin arvadı Nərgiz banı bu dərvişə pay vermək istəyəndə dərviş dedi:

– Mən pay alan dərviş deyiləm, pay verən dərvişəm. Al bu almanı, ərinlə ye, vaxt olacaq sizin evladınız olacaq.

Nərgiz banı sevinə-sevinə ərinin yanına gəldi, əhvalatı ona söylədi. Almanı nimşəq eləyib yedilər. Vaxt gəldi, doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat keçdi, bunların bir oğlu oldu. Şənlik edib, qonaqlıq verdilər. Uşağın adını Səyyad qoydular. Xoca Hidayət oğlu üçün dirəyi qızıldan bir bina tikdirdi, dedi:

– Allah qoysa, oğluma toy eləyəndə bu evə onun gəlinini gətirəcəyəm.

Özü də bir bazubənd qayırtırıb, oğlunun çiyinə tikiydi. Oğlunun tərbiyəsini arvadına tapşırıb, on beş illik ticarətə getdi. Bəli, vaxt gəlib keçdi, Səyyad on yaşına çatdı. Anası bunu molla yanında oxumağa qoydu. Bir neçə il oxuduqdan sonra molla gördü, bu birinci səhifəni dərs verəndə Səyyad ikinci, üçüncü səhifədən xəbər verir. Paxıllığından molla Səyyadı məktəbdən qovdu. Anası naəlac qalıb, onu bir sərraca şagird verdi. Az bir müddətdə Səyyad ustasından qabiliyyətli sənətkar oldu. Ustası görüb, onu öz dükanından qovdu. Səyyad evlərinə gəlib, üzü üstə uzanıb, yuxuya getdi. Yuxuda bir nurani dərviş onu yuxudan ayıldırıb dedi:

– Oğul, nə bərk yatmışsan, al bu badəni, nuş eylə.

Səyyad, – Ağa dərviş, badə içmək bizə haramdır, – dedikdə dərviş cavabında dedi:

– Oğul, bu badə Leylini Məcnuna, Şirini Fərhada, aşiqi məşuqə yetirən badədi, al nuş et!

Səyyad badəni nuş edib dedi:

– Amandı, baba dərviş, yandım, mənə bir təsəlli!

Dərviş iki barmağını uzadıb dedi:

– Oğlum, barmağımın arasından bax, gör haranı görürsən?

Səyyad dedi:

– Baba, uzax-uzax yollar görürəm.

Dərviş dedi:

– Daha nə görürsən?

Səyyad dedi:

– Bir şəhər görürəm. Şəhərdə bir uca bina, bu binanın külafirəngisində bir nazənin sənəm görürəm.

Dərviş dedi:

– Oğul, gördüyün şəhər Girman şəhəridi, bina Fərrux Mirzənin binasıdır. O nazənin sənəm də Fərrux Mirzənin qızı Sədət xanımdır. Səni ona, onu da sənə buta verirəm. Qəza-qədər çəkib mətləbinə çatarsan. İndi bax, gör geri yanından gələn kimdi?

Səyyad geri çöyürülüb qayıdanda dərvişi görmədi. Behuş olub, yerə yıxıldı, ağzından qanlı köpük fəvvarə verdi. Anası tez dünyagörmüş adamları çağırırdı. Kimi “qudurub”, kimi “dəli olub” dedi. Axırda bir abid dedi:

– Bununku vergidi, qalxanda ya ağasından, yaxud sevgisindən danışacaq.

Səyyad üç gün, üç gecə yatdıqdan sonra ayıldı. Anası onun göz-
lərindən öpüb dedi:

– Can oğul, sənə nə olub, dərđini mana de. Səyyad saz götürüb, öz
dərđini görək anasına necə deyir.

Aldı Səyyad:

Yatmış idim xabi-qəflət içində,
Bəlalı başıma sevda göründü.
Ərənlər sərvəri bir nəzər saldı,
Saqinin dəstində bada göründü.

Əbcəd hesabılə gətirdi ana,
İskəndər aslandı, götürdü ana,
Şəhadət barmağı yetirdi ana,
Gözümə bir mələkzadə göründü.

Biqafil guşuma gəldi bir səda,
Ağamın dəstilə mən içdim bada,
Leylini Məcnuna, Şirini Fərhada,
Sədəti Səyyada buta göründü.

Sözünü tamama yetirdi, anasına sazla dediyi kimi, sözlə də dedi.
Girman şəhərinə Fərrux Mirzə qızı Sədətin dalınca getməsini söylədi.
Anası ağladı.

Aldı Səyyad, görək anasına nə dedi:

Başına döndüyüm gül üzlü ana,
Ağlama, sızlama, məni qoy gedim.
Çox əmdim südünü tifil zamanı,
Ağlama, sızlama, məni qoy gedim.

Aldı anası cavabında:

Başına döndüyüm gül üzlü oğul,
Ağlaram, sızlaram, qoymaram səni.
Sənə yetirmişəm qənd ilə noğul,
Ağlaram, sızlaram, qoymaram səni.

Aldı Səyyad:

Ana, lap əzəldən mən qoçaq oldum,
Düşmənin gözüne bir bıçaq oldum,
Xəbis seyrağıbdan mən qaçaq oldum,
Ağlama, sızlama, məni qoy gedim.

Aldı anası:

Neçə gündü yola baxıb ağlaram,
Al geyməyəm, başa qara bağlaram;
Oğul deyər, mən sinəmi dağlaram,
Ağlaram, sızlaram, qoymaram səni.

Aldı Səyyad:

Səhər-səhər doğan dan ildızıdı,
Atanın, ananın xoş avazıdı,
Səyyad deyər: Fərrux Mirzə qızıdı,
Ağlama, sızlama, məni qoy gedim.

Aldı anası:

Nərgiz bilir, gözəllərin xasıdı,
Əynimə geydiyim qəm libasıdı,
Mən tutduğum indi oğul yasıdı,
Ağlaram, sızlaram, qoymaram səni.

Sözü tamama yetirdi, Səyyad halal-hümmət edib, yola rəvan oldu.
Bir qədər getmişdi, bunun qabağını bir dağın döşündə Ziyad Haramı
ilə qanlı Xoca kəsdi. Aşıq olduğu üçün ona toxunmayıb, oxumasını
xahiş elədilər.

Aldı Səyyad:

Başına döndüyüm, qurban olduğum,
Bizimkini mövla belə yazıbdı.
Araqçın altında bir dəstə kakıl,
Ucu tər cıqqanı telə yazıbdı.

Barat gecəsində gördüyüm duşlar,
Ağamdan istəsəm mana bağışlar.
Dəryada mahılar, havada quşlar,
Alagöz ceyranı çölə düşübdü.

Sirrimi vermərəm hər yetən yada,
Mənim dərdim olub həddən ziyada.
Ağamın əlindən içmişəm bada,
Sədəti Səyyada mövla yazıbdı.

Sözü tamama yetirdi. Həmin sözdə Səyyad Ziyad Haramının arvadı Ceyranın, qanlı Xocanın arvadının adını söylədiyi üçün onu öldürmək istədilər. Səyyad bunu başa düşdü, aldı, görək nə dedi:

Başına döndüyüm Ziyad Haramı,
Ədalətlə eylə burda divanı.
Səyyad olan oyun arar müdami,
Xəstə istər yarasına dərmanı.

Çalxanıram deryaların üzündə,
Odlar parlar mən fəqirin gözündə,
Qaydadı, deyərlər, aşiq sözündə
Sonanı, tərlandı, həmi ceyranı.

Dərdim tuğyan etdi sən deyən halda,
Gecə-gündüz od tökərəm dahanda,
Fərrux Mirzə qızı şahı-Girmanda,
Səyyadın Sədətdi dərdi-loğmanı.

Söz tamam oldu. Haramilər gördülər aşiq onların arvadlarının adlarını tutmurmuş. Öz sevgilisi var, onun dalınca gedir. Odu ki, onu buraxdılar.

Səyyad bir qədər getdi, bir meşədə qar, çovğun onu bərk tutdu. Səyyad buradan sağ-salamat çıxmasını gumana gətirmədi. Aldı, görək halına münasib nə deyir:

Ağalar ağası, şahların şahı,
Mədət Allah, səndən mənə bir imdad!
Düldülün sahibi, Qənbər ağası,
Mədət Allah, səndən mənə bir imdad!

Endim enişini, gəldim ucadan,
Oxudum dərşimi, çıxdım hecadan,
Ziyad Haramıdan, qanlı Xocadan,
Mədət Allah, səndən mənə bir imdad!

Yaman olur bu dağların bütünü,
Qurda-quşa qismət etmə ətini,
Yetir muradına Səyyad yetimi,
Mədət Allah, səndən mənə bir imdad!

Söz tamama yetişdi, Səyyad yaxında çoban səsi eşidib, oraya tərəf getdi. Bir zağada qoyununu daldalamış çobana pənah apardı. Çoban bunun haraya, nə üçün belə çölə düşməsinə soruşanda aldı Səyyad cavabında dedi:

Başına döndüyüm, ay çoban qardaş,
Bir sona salıbdı çöllərə məni.
Ağlaram, gözümdən tökərəm qan-yaş,
Bir sona salıbdı çöllərə məni.

Şirindi söhbəti, şirindi sözü,
Şirindi kəlməsi, xoşdu avazı.
Adı Sədət, Fərrux Mirzənin qızı,
O sona salıbdı çöllərə məni.

Ay qabaq altında siyah tel düzən,
Qaş oynadıb, ala gözünü süzən,
Sədətlə Səyyadı bir-birinə yazan,
Bir sona salıbdı çöllərə məni.

Söz tamama yetdi. Çoban bildi ki, aşiq onun ağası Fərrux Mirzənin qızı Sədət xanımın sevgilisidi. Çoyqun açılanda çoban onu yola saldı. Səyyad gedib, Sədət xanımın bağına çatdı.

Qızlar bağa seyrə çıxmışdılar. Səyyad burada qızların içində sevgilisi Sədət xanımı görüb, aldı, görək nə dedi:

Fələyin qəhrindən, çarxın əlindən,
Döndü ruzigarım, amana gəldim!
Şükür haqqa, gördüm yar camalımı,
Elə bil yetişdim imana, gəldim!

Mənim yarım geyib yaşılı, alı,
Məndən qeyrisinə dönməz xəyalı,
Öldürməyə siz bu aşiq abdalı,
Ədalət eşitdim, divanə gəldim.

Səyyad deyər: budu yarın durağı,
Əyninə geyib sənd və səndin ağı,
Ölkədən ölkəyə Sədət sorağı,
Heratdan yetişdim Girmana gəldim.

Söz tamama yetişdi. Bağban hirsələnib, onun üstünə hücum etmək istədi. Bunu görən Səyyad aldı, görək nə dedi:

Qəzəb edib, salma qəmə,
Bu firqətlə o dəm məni.
Bir alovlu odam özüm,
Nə atırsan oda məni.

Qəm əlindən gəldim dada,
Dərdim dərdlərdən ziyada,
Ağam verib özü bada,
Mən tutmuşam o daməni.

Göstərib yolun düzünü,
Girmanda Fərrux qızını.
Səyyadam, Sədət özünü,
Mən sevmişəm, o da məni.

Sözü tamama yetirdi. Qızlar yaxınlaşıb: – Aşiq, bura nə üçün gəlmisən, – dedikdə aldı Səyyad:

Başına döndüyüm, ay duran qızlar,
Adı Sədət – o gözəli sevmişəm.
Nazlı yarı gördüm bağça içində,
Adı Sədət – o gözəli sevmişəm.

Geymək üçün yaşılı var, alı var,
Əmmək üçün ləblərinin balı var,
Ağ üzündə bir cüt qoşa xalı var,
Adı Sədət – o gözəli sevmişəm.

Seyrağıblar məclisindən qaçılar,
Şux artanda ağı başdan şaşılar,
Səyyad deyər: yazdı, güllər açılar,
Adı Sədət – o gözəli sevmişəm.

Söz tamam oldu, qızların içindən Sədət baxdı ki, gecə yuxuda gördüyü oğlan, əsil sevgilisi budu. Sədət sevinib, özünü saxlaya bilməyib, aldı, görək nə deyir:

Başına döndüyüm, ay duran qızlar,
Mənim sevdiciyim oğlan, bax, budu.
Gəlməz eynimə soltanlar, xanlar,
Mənim sevdiciyim oğlan, bax, budu.

Duman qalxdı, çən bürüdü gədiyi,
Zəhər olsun müxənnəsin yediyi,
Doğru imiş ərənlərin dediyi,
Mənim sevdiciyim oğlan, bax, budu.

Könlüm müştəq olur gözü qaşına,
Şirin canım saldı eşq atasına,
Sədət deyər – durum, dönüm başına,
Mənim sevdiciyim oğlan, bax, budu.

Sözü tamama yetirdi. Qızlar bildilər ki, doğrudan da aşiq Sədətin sevgilisi imiş. Bu zaman qızlar aşiqdən soruşdular:

– Aşiq xahiş edirik ki, bizə bir tərifi oxu.

Aldı Səyyad, görək nə dedi:

Yığılıb bir bölük sonalar kimi,
Geyinib gəliblər tər-təzə qızlar.
Kimi al geyinib, kimi qırmızı,
Kimisi bənzəyir tovuza qızlar.

Cilvəli tərhanım, gir donnan dona,
Qoymaram üstünə bir qubar qona.
Kimisi yaşılbaş, kimisi sona,
Kimisi bənzəyir ağ qaza qızlar.

Mövlanın əlindən içmişəm bada,
Çağıraram, gəlib yetişər dada,
Səyyad ilə Sədət yetsin murada,
Sizinki də qalsın bu yazı qızlar.

Söz tamam oldu, ancaq Sədət öz yanındakı qızları yaxşı tanıyırdı. Bilirdi ki, qızlardan çuğulçuluq eləyən olacaq. Odur ki, bu əhvalatı başa düşməsinlər deyər aldı Sədət, görək nə dedi:

Qızlar, gəlin çıxacaq seyri-gülşənə,
Sazıman, sözüənən, əldə tarıman.
Bülbül güldən ötrü dolanır bağı,
Nə lazımdı zövq eləyə xarınan.

Bugünkü məclisin nə yaxşı, gözəl,
Gözəllər içində nə yaxşı gözəl,
Ər-ər bir ağacdən nə yaxşı gözəl,
Sərvi sənubərdir yaxşı yarınan.

Bağban olan gedər bağa yalvarı,
Yoxsul olan gedər vara yalvarı,
Yarı olan gedər yara yalvarı,
Qoy yara yalvarım düz ilqarınan.

Bülbül cəh-cəh edər, ötər bağlarda,
Ahu olan gedər otlar dağlarda,
Sədət ilə Səyyad ağ otaqlarda
Danışsın, söyləsin xoş göftarınan.

Söz tamam oldu. Bunların içində bir qız var idi, adı Səlmi idi. Qızlar bunun xasiyyətinə görə adına çuğul deyirdilər. Çuğul Səlmi irəli yeriyib dedi:

– Aşiq, düzünü söylə görüm, Sədətmi gözəldi, mənmi gözələm?
Cavabında aldı Səyyad:

Gözəllərdən sən əlasan,
Səlmi, sən də, Səlmi, sən də.
Mənim başıma bəlasan,
Səlmi, sən də, Səlmi, sən də.

Teli əlvən xınalısan,
Guşu qızıl tanalısan,
Qoynu turunc məməlisən,
Səlmi, sən də, Səlmi, sən də.

Səlmi, boyun ər-ərdimi,
Sinən şəmsü qəmərdimi?
Mənim artırma dərdimi,
Səlmi, sən də, Səlmi, sən də.

Şah buyurmaz belə fərman,
Olmazmı dərdinə dərman?
Səyyadam, Sədətə qurban,
Səlmi, sən də, Səlmi, sən də.

Söz Səlmini açıqlandırdı. Səlmi güddü. Səyyadın Sədətin otağına gəldiyini görüb, qaçdı Fərrux Mirzənin yanına, dedi:

– Fərrux Mirzə, gözün aydın olsun, bu gün–sabah bir nəvən olar.

Fərrux Mirzə, bu sözdən təəccübləndi. “Bu necə sözdü?” – deyə Səlmidən soruşdu. Səlmi yalandan ona dedi:

– Neçə vaxtdır qızın Sədət xanım tanınmaz bir aşığıla kefdə olur.

Fərrux Mirzə açıqlandı, cəllad göndərib Səyyadı öz hüzuruna çağırırdı.

– Nə cəsarətlə mənim qızım Sədətin yanında olursan? – dedikdə aldı Səyyad, görək ona nə cavab verdi:

Fələyin əlindən şikayətim var,
Axır saldı yaman azara məni.
Müxənnəs sözüylə, çuğul əliylə,
Yenə gətirdilər güzara məni.

Atadan, anadan mən yetim qaldım,
Mərdlik mərtəbəsin əlimdən saldım,
Qiymətə getmədim, kəmqiymət oldum,
Sərraflar, götürün bazara məni.

Tanımadım soltanımı, xanımı,
Yar yolunda fəda qıldım canımı,
Buyursan cəlladı, təkər qanımı,
Sədətsiz qoymayın məzara məni.

Ustad olub, sınıq könül hörmədim,
Bağban olub, bağça–barın dərmədim,
Mən Səyyadam, Sədət üzün görmədim,
Nahaq gətirdiniz o zara məni.

Bu sözü eşidəndə Fərrux Mirzənin acığı bir az soyudu, Səyyadı zindana saldırdı. Səyyad altı ay zindanda qaldı. Bir gün Abdulla xan zindanı yoxlayırdı. Səyyadı gördü, dedi:

– Balam, bu aşığı niyə zindana salıblar?

Aldı Səyyad, görək ona nə dedi:

Başına döndüyüm, ay Abdulla xan,
Qurtar bu zindandan məni, bəsdı, bəs.
Nə müddətdi dustağında qalmışam,
Mən olmuşam günü qara, bəsdı, bəs.

Dustağa beləmi baxar ağası?
Sənə eləyirəm bu iltiması,
Məni cana gətirdi zindan havası,
Saldı məni dərd-azara, bəsdı bəs.

Səyyadam, ərzimi oxuyub qansan,
Ədalət divanı, həm adil xansan,
Harada tapılsan dərdə dərmansan,
Elə sən dərdimə çara, bəsdı, bəs.

Abdulla xanın Səyyada ürəyi yandı, Fərrux Mirzədən xahiş elədi ki, Səyyadı buraxsın. Fərrux Mirzə razı olmayıb dedi:

– İsfahana, şah Cəmşidin hüzuruna göndərməlidir. Buraxmaq olmaz.

Şah Cəmşid xanlıqlardan göndərilən müqəssirləri öldürürdü. Elə həmin günlərdə Fərrux Mirzə Səyyadı İsfahana göndərmək əmrini verdi. Səyyad İsfahana göndərilən vaxt Sədət onun qarşısına çıxdı. Aldı, görək nə dedi:

Oğlan, məndən ayrılırsan,
İllər ilə mən ağlaram.
Ağ üstündən qara örtüb,
Tellər ilə mən ağlaram.

Aldı Səyyad cavabında:

Alagözlü Sədət xanım,
Sən ağlama, mən ağlaram.
Sana qurban olsun canım,
Sən ağlama, mən ağlaram.

Aldı Sədət:

Ahular gəzər dağlarda,
Piltələr yanar yağlarda,
Bülbüllər ilə bağlarda,
Güllərinən mən ağlaram.

Aldı Səyyad:

Bülbül tək güldən oldum,
Şana tək teldən oldum,
Mən ulusdan, eldən oldum,
Sən ağlama, mən ağlaram.

Aldı Sədət:

Sədət ağlar yana-yana,
Yanar bağrım, dönər qana,
Sən gedirsən İsfahana,
İllər ilə mən ağlaram.

Aldı Səyyad:

Səyyad da dərđini bilməz,
Axan göz yaşını silməz,
Bu yollara gedən gəlməz,
Sən ağlama, mən ağlaram.

Səyyad yola düşüb getdi, az getdi, çox getdi. İsfahana çatdı.
Yetircəyin qızla öz əhvalatını Şah Cəmsidə söylədi.

Şah Cəmsid ona dedi:

– Oğul, məndən nə istəyirsən?

Aldı Səyyad, görək ona nə dedi:

Başına döndüyüm ədalət şahım,
Dəryalar keçibən oda gəlmişəm.
Ağlaya-ağlaya düşüb yollara,
Dərdim olub min ziyada, gəlmişəm.

Bülbül olan əl götürməz gülündən,
Nə müddətə çıxdım Misir elindən,
O Girmanda çuğul Səlmə elindən,
Ayaq torpağına dada gəlmişəm.

Ah çəkibən göysün üstə oturdum,
Göz yaşımıla səccarələr bitirdim,
Səyyad deyər: sana namə gətirdim,
İçmişəm kövsərdən bada, gəlmişəm.

Şah Cəmşid dedi:
– Məndən nə təmənnan var?

Aldı Səyyad cavabında:

Başına döndüyüm ədalət şahım,
Şahım, mətləbimi düzəsən gərək.
Sahibim, sərtacım, ey qibləgahım,
Şahım, mətləbimi düzəsən gərək.

İncimədim ləhcəsindən, dilindən,
Baş açmadım fitnəsindən, felindən,
İndi gəldim o Girmanın elindən,
Şahım, mətləbimi düzəsən gərək.

Səyyadam, şirindi söhbəti, sözü,
Şirindi işvəsi, xoşdu avazı,
Adı Sədət – Fərrux Mirzənin qızı,
Şahım, mətləbimi düzəsən gərək.

Şah bunun aşığı olduğunu bildi. Götürüb qardaşına belə bir məktub yazdı:

Başına döndüyüm, gül üzlü qardaş,
Gərək sən düzəsən işin Səyyadın.
Oxudum naməni, mən xoşhal oldum,
Gərək sən düzəsən işin Səyyadın.

Əgər sevgi olsa, bir-birin tapar,
Bir könül sən yapsan, haqq səni yapar.
Əgər ki, verməsən, qiyamət qopar,
Gərək sən düzəsən işin Səyyadın.

Qardaş gərək qardaş sözün eşidə,
Gözün yaşı gül yanağın üşüdə,
Bir qızdı, bağışla şahı-Cəmşidə,
Gərək sən düzəsən işin Səyyadın.

Səyyad naməni götürüb Girmana qayıtmaqda olsun, sənə xəbəri Sədət xanımdan verim.

Səyyad İsfahana gedəndən sonra Fərrux Mirzə öz qızını Mahmud xana ərə verdi. Toyda at çaparkən Mahmud xan atdan yıxılıb, həlak oldu. Mahmud xanın qırxı çıxana qədər qızı onun evində saxladılar. Fərrux Mirzə Sədət xanımı Mahmud xanın kiçik qardaşı Məhəmməd xana nikah eləmək fikrində idi. Sədət xanım qarabaşa dedi:

– Bu sözləri, əgər Səyyad gələrsə, ona deyərsən.

Aldı Sədət, görək Səyyada nə sifariş eləyir:

Bani, Səyyad gəlsə şəhri-Girmana,
Söylə Səyyadıma qaldı baqıya.
Görüm urcah olsun yaman-yamana,
Söylə Səyyadıma qaldı baqıya.

Səyyadla Sədətə badə verdilər,
Dərdi, qəmini ziyadə verdilər,
Söylə ki, zülm ilə yada verdilər,
Söylə Səyyadıma qaldı baqıya.

Sədətəm, sirrimi bəyan etmərəm,
Seyrağıb sözünə hərgiz getmərəm,
Səyyad söygülüsüyəm, yada getmərəm,
Söylə Səyyadıma qaldı baqıya.

O biri tərəfdən Səyyad Girman şəhərinə gəldi. Sədətin bağına girdi. Baxdı ki, bağ pozulub. Bağı gəzərkən Banı xanımı gördü. Aldı, görək Banıdan Sədət xanımı necə soruşur:

Bundan belə qan ağlaram,
Görünməz, Sədət görünməz.
Sinəmi çarpaz dağlaram,
Görünməz, Sədət görünməz.

Hanı yarın yığnaqları,
Şəkər kimi dodaqları,
Veran qalıb oymaqları,
Görünməz, Sədət görünməz.

Banı, qara bağlayıbsan,
Qoca bağban, ağlayıbsan,
Səyyad göysün dağlayıbsan,
Görünməz, Sədət görünməz.

Səyyad Sədətın ərə verilməsini biləndə zar-zar ağlamaqda olsun, sizə xəbəri verim Səyyadın atası Hidayət və əmisi Midayətdən.

Hidayət və Midayət on beş il ticarət səfərində olandan sonra vətənə tərəf qayıtdılar. Bunların yolu Girmandan düşdü. Onlar Mahmud xanın atası İbrahim xanın evinə yasa gəldilər. Qonaqların gəlməsi üçün qonaqlıq düzəldi. Yeyib içən zaman bir qasid gəlib, Fərrux Mirzəyə xəbər verdi ki, sən öldürülməyə göndərdiyin aşiq gəlib, Sədətın bağı-nın yanında oxuyur. Hidayət xoca Fərrux Mirzəyə dedi:

– Fərrux Mirzə, o aşiq kimdi, qoy gəlsin bir qədər oxusun, bəlkə könlümüz bir az açıla.

Fərrux Mirzə əhvalatı onlara söylədisə də, Hidayət əl çəkməyib, aşığı gətirtirdi.

Aşıq məclisə daxil oldu. Fərrux Mirzə dedi:

– Həzərat, qoyun bir bu aşıqdan soruşum görüm, nə cür oldu ki, onu Şah Cəmşid öldürmədi, sağ geri qayıtdı, sonra oxudarsız. Fərrux Mirzə Səyyaddan soruşduqda aldı Səyyad:

Qadir mövlam mənə irəhm eylədi,
Uzaq yollarımı ada gətirdim.
Tifilkən oxudum haqqın kəlamın,
Həmişə dilimdə nida gətirdim.

Bəsləmə bağ olmaz qızıl söyüddən,
Pis iş çıxmaz hərgiz yaxşı iyiddən,
İsfahan mülkündən, Şahi-Cəmşiddən,
Qardaşına salam-dua gətirdim.

Leyli, Məcnun, Şirin, Fərhad gördünmü?
Səyyad yar yolunda canın verdimi?
Yalvarıb yapışıb dedim dərdimi,
Şah dəsti-xəttilə namə gətirdim.

Gətirdiyi məktubu Hidayət alıb oxudu, Səyyaddan haralı olmasını soruşdu.

Aldı Səyyad:

Baxtım qəm bəhrində güzar eylədi,
Mən qərğ oldum çərxi-fələk qəhrində.
Eşqin piyaləsin verdilər içdim,
Ağzımda tam verdi ağı təhrində.

Ağladım, ah çəkdim, köksüm ötürdüm,
Göz yaşım ilə səccarələr bitirdim,
Bir bağça bəslədim, bara yetirdim,
Heç gülün dərmədim, gülün təhrində.

Aşılıq Səyyada gəldi nəhayət,
Leyli-Məcnun dərdi məndə hekayət,
Kimim vardı, kimə edim şikayət?!
Əslim Xocalıdı, Herat şəhrində.

Söz tamama yetdi. Fərrux Mirzə bunu bir yalançı kimi qələmə vermək istəyəndə aldı Səyyad:

Fələyin əlindən şikayətim var,
Zülmənən ayırıb yarı yarımdan.
Bağ içində gözü yaşlı bülbüləm,
Ayra bilmirəm gülü xarından.

Bəyaz əllər, ağ biləklər, bəzilər,
Oxuyan alimlər, yaxşı yazılar,
Əl götürün, dua qılın, qazılar,
Haqq sizi saxlasın çuğul şərinəndən.

Qərib iyid, sənin arxan vətəndi,
Acal gəlib göz öyünnən ötəndi,
Bir qızı var, iki ərə satandı,
Heç utanmır namusundan, arından.

Tifilkən vətəndən olmuşam kənar,
Mən gələli anam günümü sanar,
Bir ah çəksəm daş əriyər, dağ yanar,
Sədətin, Səyyadın ahü-zarından.

Xoca Hidayət baxdı ki, aşığa çox əziyyət veriblər. Onun halına acıdı. Səyyad bunu hiss elədi, aldı, görək nə dedi:

Əyləşən alimlər, duran qazılar,
Eşq elindən qərib sevdaya düşdüm.
Leylidən, Məcnundan, Şirin, Fərhaddan,
Onlardan bəterin cəfaya düşdüm.

Tifil ikən vətənimdən atıldım,
Ayaqyalın at döşünə qatıldım,
Bir nainsaf xocakıya satıldım,
Canımdan bezikdim, cəfaya düşdüm.

İsfahandan çıxdım bahar fəslində
Kamil ovçu gördüm ovu dəstində,
Zimistan qəhrində, ənzəl üstündə,
Şirar istisində mən yaya düşdüm.

Sevmədim şöhrəti, şövkəti, şanı,
Yar yolunda fəda qıldım bu canı,
Yusif – Züleyxanı, Vərqa – Gülşadı,
Onlardan kədərli qovğaya düşdüm.

Yar sağ olsun ulusunda, elində,
Şəkər əzib dəhanında, dilində,
Mən Səyyadam, xan Sədət yolunda
Tükənməz dərdlərə, bəlaya düşdüm.

Bu zaman Fərrux Mirzənin adamları aşığın üstünə düşdülər, onu öldürmək istədilər.

Aldı Səyyad dübarə:

Qərib igid olmaz sözün miqdarı,
Ha söyləsə, doğru desə saği yüz.
Heç bilmirəm nədi mənim günahım,
Çəkdirirlər sinəm üstədən dağı yüz.

Bir yar görüm burdan belə verana,
Abad könlüm yəqin oldu verana,
Gəldim, gördüm bağlarını verana,
Dolanıram dağlarını çağı yüz.

Marallar otlayıb gəlir dağından,
Ovçular boylanır solu sağından,
Səyyadı yandırır yar fərağından,
Seyr edirlər həm solunu, saği yüz.

Hidayət aşığa dedi:

– Bizdən nə xələt alırsan, al, burdan çıx get.

Səyyad dedi:

– İzn ver, xələti saznan istəyim.

Aldı Səyyad:

Qadir mövlam, budu səndən diləyim,
Əzəlkindən artıq bir ünüm ola.
Babamın dövləti gələ başıma,
İncidən düzölmüş bir dönüm ola.

İsfahandan gələ qızıl almalar,
Yaxşı olur yar yanına gəlmələr,
İpək dəstərxanlar, qızıl bölmələr,
Ortalıqdan qalxmaz bir xunum ola.

Yüklənə barxanam, çəkə bir şatır,
Özbək dəvələri, misiri qatır,
Tənəfləri ipək, atlasdan çadır,
Bu yurddan o yurda köç qonum ola.

Yüz birim atlana, yüz birim düşə,
Gündə yüz öyəcim çəkile şişə,
Ağrı dağı kimi şülənim bişə,
Axar Araz kimi sel yağım ola.

Ay ağalar, bu qürbətdə nə deyim.
Sağına gəlir mənim üç yüz inəyim,
Mərmər otağım var, qızıl dirəyim,
Onun da içində bir xanım ola.

Yerim xəbər alsan Heratdı, Herat,
Anam Nərgiz banı, əmim Midayət,
Atam Hidayətđi, adım da Səyyad,
Sədetə yetişən bir günüm ola.

Söz tamama yetəndə Hidayət öz oğlunu tanıdı, dedi:

– Oğul, bir nişanan varmı?

Səyyad bazudəndini ona göstərdi. Hidayət oğlunu öpüb, Fərrux Mirzəyə dedi:

– Fərrux Mirzə, sənin qızını istəmirəm. Mənim borcumu ver.
Mənim oğlumu öldürsəydin əlimdən necə qurtara bilərdin?

Oturanlar Səyyadın Hidayətin oğlu olduğunu bildilər. Fərrux Mirzə qızı Sədəti Səyyada verdi. Molla çağırıb, kəbin kəsdirmək istədilər. Qıza adam göndərdilər ki, o Səyyada gedərmə?

Aldı Sədət, görək nə dedi:

Başına döndüyüm yarın qasidi,
Söylə atam versin Səyyada məni.
Ağlaram, didəmdən tökərəm qan-yaş,
Götürüb versələr bir yada məni.

İstədim özümü dəryaya atam,
Qumuna qərq olam, lilinə batam,
İnsafa gəldisə bimürvət atam,
Söylə atam versin Səyyada məni.

Yığsınlar məclisə, xanın, paşasın,
Yar yolunda pəyandazlar döşəsin,
Necə verib, eyləcə də boşatsın,
Söylə atam versin Səyyada məni.

Tapılan soltanı, tapılan xanı,
Yar yolunda fəda qıldım bu canı,
İstəməm at, qatır, nə ki, cavanı,
Versələr gedərəm piyada məni.

Sədət ilə Səyyad girsin otağa,
Üz-üzə, göz-gözə, qabaq-qabağa,
Yar gələn yollara mənəm sadağa,
Söylə atam versin Səyyada məni.

Molla nikah kəsdi, toy məclisi quruldu, toya bir aşıq çağırdılar, aşıq da toyu bu duvaqqapma ilə keçirdi:

Həzərat, yaxşı baxın
Qarşıda duran gözələ.
Ay qabaq, lələ yanaq,
Qaşları kaman gözələ.
Ya hüridir, ya pəridir,
Behiştə qılman gözələ.
Bu surətdə, bu sifətdə
Kim deyər insan gözələ?

Kərəmin kirdigarı
Bir belə bəşər yaradıb.
Qurəşin nurudur bu,
Nuri-münəvvər yaradıb.
Şəms olub gözəlliyi,
Aləmdə aşkar yaradıb.
Bel nəzik, bədən nəzik.
Qaməti ər-ər yaradıb.
Gör necə ziynət verir
Xaliqi-sübhan gözələ!

Yasəmən zülflərini
Töküb gərdənə, dolanır.
Ağ biləkdə bilərziyi,
Qulaqda tana dolanır.
Pərişan tellərində
Şirmayı şana dolanır.
Bəxtəvər gümüş kəmər
Dönür hər yana, dolanır.
Gizləmir mah camalın,
Mərdi-mərdana dolanır.
Çoxlarını eşqə salıb,
Dəli-divanə dolanır.
Adına layiqdirmi,
Bu qədər isyan gözələ?!

Şəms olub gözəlliyi,
Nuru qalxıb təcəllaya.
Mələklər əhsən deyir,
Ərşdə durur tamaşaya.
Hər kəsin dərdi olsa,
Ona gəlir təmənnaya.
Kafirlər görsə əgər,
Daha getməz kəlisaya.
Könül verib, bənd olar
Gətirər iman gözələ.

Tavuz kimi cilvələnilib,
Çıxır qabağa, yaraşır.
Tər libas tər əndama
Başdan-ayağa yaraşır.

Ağzında mirvari dişi
Qaymaq dodağa yaraşır.
Zərəfşan xalları var,
Büllur buxağa yaraşır.
Çay süzür, məcməyə düzür,
Verir qonağa, yaraşır
 Afərin, səd afərin
 Alıcı tər lan gözələ!

Əyləşibdir xətt üstündə,
Gözəllər sərdarıdı bu.
Əlləri həyyat naxışlı,
Qüdrətin nəccarıdı bu.
Açılıb tər sinəsi,
Savalanın qaradı bu.
Qoynu əttar dükanı,
Firdövs bazarıdı bu.
Bilmirəm bəxtəvərin
Hansının şikarıdı bu.
Mərhəba səyyadına,
Avçı kamandarıdı bu.
 Nə əcəb tora salıb,
 Çəkibdi plan gözələ.

Dodağın şərəbi-kövsər,
Behiştin balından betər.
Xoş sözü, xoş kəlməsi
Təbrizin balından betər.
Ox salıb ay qabağa,
Həbəşi xalından betər.
Çəkilib qələm qaşığı,
Qüdrət hilalından betər.
Kamalını əla gördüm,
Loğman kamalından betər.
Məh camalı şölə verir,
Yusif camalından betər.
 Hüseynin xoşuna gəlib,
 Bağlayıb dastan gözələ.